

Fehér barátok nyomában

A Pálos Rend hagyatéka Pogányszentpéter községben

Van egy hely a világon, melynek neve furcsa kettősséget hordoz magában. Ez a kis település nem más, mint Pogányszentpéter. Egy alig 500 lelket számláló, kétutcás somogyi falucska, melyben az összefogás, a tervezés, a közösségépítés a Pálos Rend szellemi hagyatékának, épített értékeinek megőrzése nyomán indult el.

A településre látogatva a község érték- és közösség szemléletű polgármesterasszonyát, Kardos Györgyit kérdeztem arról, hogy milyen hatással van egy település életére, közösségére, ha magáénak tudhatja a – helyben csak fehér barátokként emlegetett – Pálos Rend örökségét.

Simon Edina: *Tudnál nekem mesélni kicsit a településedről és arról, hogy miként kerültek ide a Pálos Rend szerzetesei?*

Kardos Györgyi: Pázmány Péter esztergomi érsek szavaival szeretném kezdeni: „Magyarország, édes hazám, a Pálosokkal fogsz növekedni és ugyanazokkal fogsz hanyatlani.” Ez a kis idézet szerepel Pogányszentpéter egyik pálos gondolatokat megidéző tábláján. A benne megfogalmazott gondolat önmagában hordozza a Pálos rendi hagyaték megőrzésének fontosságát, mely településünk közössége

számára is kiemelt jelentőségű. Megőrizni, átadni, éltetni szeretnénk a Pálos Rend szellemi és tárgyi örökségét.

A település múltjáról annyit lehet tudni, hogy már az Árpád-korban is létezett. Az 1300-as évek előtt egy betelepülő kis közösség lakott a mostani szőlőhegy területén. Erre a régészeti ásatásoknak köszönhetően derült fény. Egy kolostor is állt itt az Árpád-házi királyok idején, melyet szintén Szent Péternek szenteltek, így az apostol tisztelete a községben már több száz éves múltra tekint vissza. Ekkor a település még nem viselte a mai nevét, s többnyire földművesek lehettek az itt élők.

A környék és az ország életében meghatározó szereppel bíró Ka-

nizsai család az 1300-as évek elején vásárolta meg a Nagykanizsa vonzaskörzetében lévő területeket, mely által a település is uradalmi csatolt településsé vált. Az első Pálos Rend megalakulása körülbelül ugyanerre az időszakra tehető országunkban. A pálosok ezt követően az országban számos helyen építettek kolostorokat, többek között Pogányszentpéter területén is. A rend egy 1381-ben keletkezett iratában említést tesz a Szent Péterről elnevezett kolostor építéséről, ebből az oklevélből tudhatjuk meg a kolostor építésének időszakát. A Pogányszentpéter határában, a Klastrom dűlőben található pálos kolostor a Kanizsai család szándéka szerint adományokból épült fel, mely aztán a család temetkezési helyeül is szolgált. A dombon épült monostor helyét máig is Klastromi-mezőnek nevezik a helyiek.

Az idők során több földbirtokos uradalmához tartozott a település, sokáig a pálosok birtokaként is szerepelt a köztudatban.

A XV. század elején az oklevelek például Szentpéterfalva, vagy Németiszentpéter alakban említették. Utóbbi abból eredt, hogy a szentpéteri pálosok 1390-ben a Németiektől is kaptak földeket Németiben. A település mai nevében

megtalálható pogány szó eredete szintén egy helyi földbirtokosi család vezetéknevére vezethető vissza.

Ami biztos, hogy Pogányszentpéter nevében a pálos kolostor védőszentjének, Szent Péternek a neve épült be a település megnevezésébe, létrehozva ezzel egy figyelemfelkeltő ellentétet, mely arra ösztönzi az ide látogatót, hogy beleássa magát a település nevének eredetébe.

S. E.: Volt annak valami különleges oka, hogy pont itt építették meg a kolostort? Miért pont Pogányszentpétert választhatták helyszínnek?

K. Gy.: Akkoriban a település még dombháton terült el. Egy későbbi áttelepülés során a lakosok már nem építkeztek a ma csak szőlőhegyként ismert területre, a település átkerült a völgybe. A szőlőhegyen már csak a régi őslakosság élt, s ide, a szőlőhegy végében található erdőbe telepedtek le a Pálosok.

A szerzetesekről annyit lehet tudni, hogy azon felül, hogy min-

dennapi regulák szerinti életüket élték és a környékbeli arisztokráciát kiszolgálták, szolgáltatásokat is nyújtottak a környező települések lakosságának. Ilyen volt például az esketés vagy a temetés. A katolikus egyház megerősödése következtében a pálosoknak harcolniuk kellett ezekért a jogokkal garantált pénzforrásokért. Van arra is utalás a ránk maradt emlékekben, hogy még perben is álltak egymással a jogok megszerzéséért. Megelégedve a folyamatos vitát, a pálosok más tevékenységekkel kezdtek el foglalkozni. Szőlő- és gabonaneveléssel, borkészítéssel is próbálkoztak. Ők gátolták el az első Pogányszentpéteri halastavakat és tanították meg a helybélieket a halászatra, a hal tartósítására.

Nagyon jó gazdasági kapcsolatokat alakítottak ki a helyi és környékbeli lakossággal. Pogányszentpéter területe – egy vásárvonal részeként – a Kaposvár és Nagykanizsa közti távolságon stratégiai jelleggel bírt. A pálosok bekapcsolódtak a kereskedelmi útvonalakba is. A közép- és felsőrendű arisztok-

rációnál gyóntató és tanácsadó szerepet töltöttek be.

Sajnos az idő kútja elnyelte ennek az időszaknak az írásos emlékeit is. Olyannyira, hogy ma név szerint nem tudunk megemlíteni egy olyan szerzetest sem, aki mint Pogányszentpéteren élő és tevékenykedő szerzetes maradt volna fenn. Úgy emlékezünk a pálos szerzetesekre, mint a mindenkori fehér barátokra, de név nélkül is tiszteljük őket!

S. E.: Hogy nézett ki a kolostor akkoriban, és mi maradt meg belőle napjainkra?

K. Gy.: A kolostornak egy fő- és két mellékoltára volt. Főoltárát Szent Péter, míg két mellékoltárát pedig Szent Anna és Szent Erzsébet tiszteletére állították. Kerültek elő olyan írásos bizonyítékok, melyek alátámasztják, hogy az építkezéshez szükséges köveket a Balaton felvidékről hozták át Pogányszentpéterre. Kanizsa környékéről származott az az égetett téglá, amelyből aztán megépítették a kolostort. A Szakácsi kolostor alá tartozó egyházat

mindig is gazdagon ellátták adománnyal, 1433-ban Kanizsai László például 600 forintnyi adománnyal és egy gyöngyökkel kirakott tunikával támogatta az egyház bővítését, megerősítését. Kriptájában letek végső nyugalomra a Kanizsai család leszármazottai. Ugyanakkor a kolostor bárki számára nyitva állt, a faluban élő hívek is temetkezhetek oda. 1512-ben Balogh Lórándházi István rendfőnököt is itt helyezték örök nyugalomra.

1563-ban a Kanizsai család rendelte el a kolostor lebontását, felégetését. Az értékeket kocsira rakták, és a Pálos Rend Zala megyei kolostoraiba szórták őket szét.

A felégetés után megmaradt kövekből, téglákból épülhetett fel sok helybeli lakos háza, melyek a mai napig őrzik a fehér barátok emlékezetét.

A kolostor még megmaradt értékeinek, emlékeinek feltárására két alkalommal is sor került, egyszer az 1960-as évek végén, másodszor pedig napjainkban. A feltárás során sok hasznos információval gazdagodtunk, melyek hozzájárultak Pogányszentpéter és a kolostor múltjának megismeréséhez.

S. E.: *Említetted, hogy két feltárás is volt a pálos kolostor maradványainál. Hogyan zajlottak ezek a feltárások, és milyen eredményeket hozott a kutatás?*

K. Gy.: Az első feltárást 1966–67-ben Müller Róbert végezte a területen. Akkor három nagy kutatóárkot ástak ki a leletmentésben résztvevők. A munkálatokba szívesen bekapcsolódtak az iskolasok, helybeliek is. Szívügyüknek tekintették a feltárást, helyi értéként kezelték a pálos rendi kolostor maradványait. Akkor a falak egy részét találták meg, valamint jelentős csontleleteket is felszínre hoztak. Közülük voltak olyan leletek, melyeket nem tudtak egyértelműen a Pálos Rend korszakához kapcsolni, így nem bizonyosodott be egyértelműen például az, hogy ott volt-e a Pálos rendi szerzeteseknek temetkezési helye vagy sem, illetve az sem derült ki, hogy meghalt-e a környéken a történelem vérzivatarában a szerzetesek egy kisebb csoportja, és nekik kívántak-e valamiféle emlékhelyet állítani. Sok kérdőjel maradt az első ásatás után.

A régi jegyzetekből maradtak meg számunkra kisebb tanul-

mányok, melyek – Kanyar József gondozásában – monográfiaként, Pillanatok Pogányszentpéter történetéből címmel jelentek meg a későbbi évek során.

A második ásatás tulajdonképpen 2015-ben vette kezdetét. Ekkor kereste meg az önkormányzatot a Civil Régészeti Alap munkatársa azzal, hogy egy műholdas keresés során találtak több helyen középkori templommaradványokra utaló jeleket. Az Országos Régészeti Jegyzékben is megtalálták a korábbi ásatás jegyzőkönyveit is. Úgy gondolták, hogy talán érdemes lenne a térségben több helyen is kutatni, ásatásokat végezni. 2015-ben és 2016-ban pár napos kutatómérést folytattak, próbaásásokat végeztek. Pető Zsuzsanna volt a feltárás irányítója, aki a Pázmány Péter Egyetem négy hallgatójával, s a Civil Régészeti Alap két szakemberével látott hozzá a feltárás fáradtságos munkafolyamatainak. Büszke vagyok arra a 22 pogányszentpéteri lakosra, akik a régészeti ásatásban és a többi kivitelezési munkában derekasan helyt álltak, s ennek a helyi értéknek a megismerésével ők is részesei lettek saját településük történelmének. Helyi identitásuk, kötődésük a településhez ennek köszönhetően szintén megerősödött.

Öt napon át tartó munkájuknak végül meglett az eredménye: megtalálták a kolostor fő hajóját, pontosabban a bejárat köveit. Általuk már meg lehetett határozni pontosan, hogy a kolostor milyen irányba nézhetett. Az ásatás alatt négy új kutatóárkot nyitottak, melyekben csont- és féMLEleteket, ólom- és üveglakok részleteit találtak. Az időjárás viszontagságai miatt az ásatás befejezése elhúzódott a 2017-es évre.

S. E.: *Milyen problémákkal, nehézségekkel szembesültetek az értékfeltáró, értékmentő tevékenységetek során?*

K. Gy.: A legnagyobb nehézség egy kutatásban mindig az, hogy megteremtjük a kutatás lebonyolításához szükséges anyagi forrást. Mivel az első ásatás nem hozott megfelelő eredményeket, így nem tudtunk plusz forrást szerezni ahhoz, hogy az ásatást folytatni tudjuk. A második ásatás tervezése során ezért már előrelátóan gondolkodtunk: beadtuk pályázatunkat a Nemzeti Együttműködési Alaphoz, és szerencsénkre a pályázat nyerőnek bizonyult.

Az ásatás kezdetén megoldandó problémaként merült fel az is, hogy a feltárt értékek védelmét miként tudjuk majd biztosítani annak érdekében, hogy a leletek eredeti állapotát megőrizhessük.

Sok tapasztalatot szereztünk az ásatások során, de a legnagyobb kérdésre továbbra is folyamatosan kerestük a választ: mi lesz a leletek sorsa az ásatások befejezése után?

Nem szerettük volna, hogy a feltárt értékek elkerüljenek az eredeti helyszínről, s utánuk csak 4-5 lyuk maradjon. Sokat gondolkodunk azon, hogy mi az, amit egy ilyen ásatási helyszínen be lehet mutatni az oda érkezőknek? Egyáltalán érdemes-e ezzel foglalkoznunk a továbbiakban, ha már a kutatás lezárult?

S. E.: *Minden település jövője szempontjából fontos az értékmegőrzés! A múlt ismerete, tisztelete egyben a holnap záloga, ez az alap, amire a mindennapok épülhetnek, ez adhat energiát, lendületet a helyi gazdaság fejlődésének is.*

K. Gy.: Mi is így gondoljuk! S hogy a saját kérdéseimre egyben válaszoljak is, a település vezetése és lakossága úgy gondolta, hogy mindenképp foglalkoznunk kell a későbbiekben is a már feltárt értékekkel. Közös gondolkodásba kezdtünk, melynek hamar meglett az eredménye. A közösség döntött: a feltárt leleteknek kulturálisan és a helyi hagyományokra nézve is

nagy jelentősége van, így semmiképp sem szabad, hogy veszendőbe menjen. Összefogással, közös munkával kell törekedni az állagmegóvásra, a zarándokút tisztítását is közösen kell elvégezni. Döntöttünk arról is, hogy a település középpontjában adományokból létrehozunk egy pálos emlékhelyet, mellyel emléket állítunk a rendnek, valamint magának a Pogányszentpéteri kolostornak is.

Nem bíztuk a munkát egyetlen külsőre sem, a helyi lakossággal közösen terveztük meg az emlékművet. Mígnem végül felépülhetett a hat táblából és egy koszorúzó helyből álló kis építmény a Millennium Parkban.

Egy ünnepi szentmisével avattuk fel a helyet 2017-ben. Az ese-

mény színvonalát emelte az Iharosberényi Szent László Lovagrend részvétele, akik a pálos korszakra jellemző öltözékben kísérték végig a zarándoklatot. Szerettünk volna hagyományt teremteni, ezért úgy döntöttünk, hogy a Mária napi búcsúkat átalakítjuk, s ezután majd minden évben megtartjuk a zarándoklatot. A rendezvény címének a Pogányszentpéteri Mária napi búcsú és zarándoklat, valamint a Klastromi játékok nevet adtuk. Egy sima focimeccs helyett ezután már Klastrom kupát tartottunk. Célunk volt egyrészt, hogy a fiatal korosztály érdeklődését is felkeltsük az értékmegőrzés, hagyományápolás iránt, valamint hogy az egyre ritkábban használt klastrom szavunkat megőrizzük a köztudatban.

Kialakítottunk egy 1500 méternyi földutat az Emlékműtől a feltárás helyszínéig, mely egy hosszú séta alkalmával végigjárható. A faluból először Pogányszentpéter külterületére érkezünk. Egy domb tetejére, ahol azoknak a csodálatos tavaknak a látványa fogad, melyek a pálosok munkája nyomán jöttek létre. A másik dombon láthatjuk meg azt a facsoportot, amely már jelzi számunkra a kolostor helyét. Pogányszentpéter legmagasabb erdőrésze áll itt több száz éve, háborítatlanul. Egy kisebb sétával érünk át egy másik világba, ahol az út mentén hat tábla van elhelyezve. Pálos gondolatok vannak rajtuk azzal a céllal, hogy a zárandoklatra érkezők legalább egy percre pihenjenek meg itt, egy ima erejéig. Sorban a hetedik tábla mutatja be az ásatás folyamatát.

Tőle két lépésnyire – tisztelgés-képp az anonim szerzetesek előtt – egy fakereszt fogad bennünket, tőle jobbra pedig megpihenhetünk az évszázados tölgyfa árnyékában.

S. E.: *Vannak-e távlati terveitek a jövőre nézve?*

K. Gy.: A település közösen a szomszédos Iharossal, Szentával és Csurgóval megpróbálja kiépíteni

a dél-somogyi Mária útvonal ezen szakaszát. A Homokkomárom–Segesd útvonalon található búcsújáró helyek közé szeretnénk betenni ezt a szakaszt, mely a zárandokok, s bárki számára látogatható lenne. Az emlékhelyet és a Pálos Rend szellemiségét ezzel tudnánk tovább éltetni.

Az idei évben a szomszédos településen, Iharosberényben ren-

dezték meg a pálos települések találkozóját, amelynek keretein belül a résztvevők Pogányszentpéterre is ellátogattak. Tőlük sok hasznos tanácsot, javaslatot kaptunk, melyet igyekszünk 4-5 éven belül beépíteni a tevékenységünkbe. Szerves részei szeretnénk lenni a Pálos Kolostorok hálózatának.

Úgy próbáljuk megszervezni a rendezvényeinket, hogy a helyi erőket a lehető legnagyobb mértékben bevonjuk. Lehetőséget biztosítunk számukra, hogy helyben készített termékeik bemutatásával, értékesítésével megjelenhessenek a rendezvények és a zárandoklatok alkalmával. Célunk, hogy ne csak a vallási turizmust lendítsük fel Pogányszentpéter térségében, hanem közben segítsük elő a helyi gazdaságfejlesztést is. Szeretném kiemelni, hogy hiába a gondos tervezés, előkészítés, mindez nem valósulhatna meg egy támogató, segítő és összetartó közösség nélkül. Mert egy ilyen közösség szükséges leginkább ahhoz, hogy évtizedekkel később is képes legyen tovább éltetni a Fehér barátok hagyatékát.

SIMON EDINA diplomáját a Kaposvári Egyetem informatikus könyvtáros-művelődésszervező szakán szerezte 2009-ben. Szakmai életútját a mernyei művelődési házban kezdte, ahol művelődésszervezőként három éven át tevékenykedett települési szintű közművelődési feladatellátásban. 2014. szeptemberétől 2017. márciusáig a Nemzeti Művelődési Intézet Somogy Megyei Irodájában dolgozott szakmai asszisztensként. 2017. áprilisától a Nemzeti Művelődési Intézet Somogy Megyei Irodájának módszertani referense.

KARDOS GYÖRGYI 2005 óta él Pogányszentpéteren. Eredeti szakmája földrajz tanár és népművelő. 1990-ben végzett a Szombathelyi Tanárképző Főiskolán, nappali tagozaton. Tanárként és területi népművelőként kezdte pályáját, majd hamarosan a művelődési ház vezetője lett. Kisgyermekai születését követően egy teljesen új szakterületre tért át, 5 évig egy szociális otthont vezetett. Harmadik gyermeke születését követően lett Pogányszentpéter polgármestere 2006-ban. 13 éve foglalkozik a település közigazgatási feladataival, a helyi közösségek építésével és az értékmegőrzéssel. Minden helyi civil szervezetnek alapító tagja (Csurgói Polgárőrség pogányszentpéteri csoportja, Ciklámen Nyugdíjas Klub, Pogányszentpéteri Sport és Természetbarát Egyesület, Katolikus Ifjúsági és Gyermekcsoport, Pogányszentpéteri Kincsek Tára Egyesület). A civil szervezetek munkáját aktívan segíti.